Adela NOVAC

Verbul pronominal în funcție de verb semiauxiliar și semicopulativ

A.N. – conf. univ., dr. în filologie, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți. Domenii de cercetare: gramatică, teoria limbajului și a comunicării, tipologia limbilor. Autoare a peste 50 de articole științifice, publicate în culegeri și reviste de specialitate.

În limba română, inventarul lexical tehnic al verbelor instrumentale (semiauxiliare și semicopulative) se completează continuu pe baza gramaticalizării verbelor pronominale.

După cum se știe, gramaticalizarea e un proces de generalizare și de abstractizare a conținutului lexical al cuvântului, făcându-l pe acesta să-și piardă, total sau parțial, autonomia lexicală și să apară frecvent cu funcție instrumentală în diverse forme analitice. Procesului de gramaticalizare se pretează nu numai verbele „clasice", dar și cele pronominale, derivate de la verbele tranzitive omorizice cu ajutorul elementului *se*, care anulează caracterul tranzitiv al acestora și le modifică semnificația.

Verbele pronominale gramaticalizate completează esențial clasele instrumentale ale semiauxiliarelor și ale semicopulativelor, generând, în cadrul opoziției pronominal / nonpronominal, următoarele relații gramaticale:

1.1. *Relația predicativ – semiauxiliar*

Verbele pronominale îndeplinesc și funcția de verbe semiauxiliare în componența unui predicat verbal compus. Este lucru cert că verbele pronominale echivalează, în acest caz, cu un verb semiauxiliar nepronominal: *a se apuca – a începe, a se pune – a începe, a se pri-*

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

cepe – a şti, a se opri – a înceta, a se căzni – a căuta, a se necăji – a vrea, a se impune – a trebui etc. De exemplu: *Hai du-te, Ştefănescule, că* ***m-apuc*** *de învăţat* (I. Creangă, 154); *Făcu un foc mare şi* ***se puse*** *a se odihni* (P. Ispirescu, 307); *Olarul* ***se căznea*** *să modeleze ceva* (din presă); *Nu* ***se îndură*** *să ridice sângeroasa-i lungă barbă* (M. Eminescu, 233).

Exprimând nuanţe modale şi aspectuale, verbele pronominale, din cauza atenuării sensului lor iniţial, încetează să mai joace un rol de sine stătător şi formează, împreună cu verbul de bază, o singură unitate predicativă. Astfel, pronominalele semiauxiliare (cca 20 de verbe) marchează tipologic modalitatea acţiunii de bază din componenţa predicatului verbal compus: *a se cere vizat, a se sili să vadă, a se necăji să spună* etc.

După cum se susţine în literatura de specialitate, rolul primordial în cadrul predicatului verbal compus, din punct de vedere semantic, îl are elementul al doilea, iar din punct de vedere gramatical, verbul modal, care cuprinde / reflectă categoriile gramaticale de mod, timp, persoană.

În *Gramatica Academiei* nu se face distincţie între verbele predicative şi verbele semiauxiliare de mod şi de aspect, considerându-se construcţii formate din două unităţi sintactice în raport de subordonare [4, 98][1].

Analizând relaţia verbelor de aspect cu un supin, D. Irimia susţine că structura *mă apuc de citit* este alcătuită dintr-un verb regent, urmat de un complement indirect. În acelaşi timp, luând în considerare complexitatea planului semantic al predicaţiei, autorul îl structurează în două niveluri[2]: în primul, predicaţia enunţului *Lumea, cum e lumea, s-a apucat să bârfească* (I. L. Caragiale) este integrală (conţinutul funcţiei de predicat este descris de întreaga structură); iar în cel de-al doilea, ambele componente reprezintă două funcţii sintactice: *s-a apucat* (predicat) şi *să bârfească* (complementul indirect) [6, 372].

În aceeaşi ordine de idei, lingviştii compară structurile *nu poate pleca* şi *nu se poate pleca* (prima fiind personală, a doua impersonală). Infinitivul este transformat în conjunctiv (*Nu se poate pleca → Nu se poate să se plece*), constatând că *a putea* este impersonal şi în *nu se poate pleca*, lipseşte doar marca reflexiv-impersonală *se*. Aceasta nu se poate exprima decât o dată, ceea ce contează pentru ambele verbe. În acest sens,

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

prezintă interes concluzia la care se ajunge: obținem un nou argument în favoarea calității de verb (propriu-zis) a lui *a putea,* căci variația personal / impersonal caracterizează numai verbele pline, nu și cele auxiliare.

Astfel, e necesar să precizăm că verbul *a putea* în cadrul unei atari structuri este unul semiauxiliar. Acesta nu doar imprimă o anumită nuanță modală sau aspectuală acțiunii exprimate de cel de-al doilea element al predicatului, dar mai este și purtătorul categoriilor gramaticale ale predicatului.

Sintagmele de felul celor examinate, credem, trebuie să fie considerate integrale, deoarece îndeplinesc aceeași funcție gramaticală și comportă același sens: verbul *a se apuca* nu are sensul de „a se prinde, a se agăța, a se ține". Dimpotrivă, se apropie din punct de vedere semantic și gramatical de verbul semiauxiliar *a începe*. De asemenea, structura *nu se poate pleca* include semiauxiliarul modal *a (nu) se putea* și verbul de bază la infinitiv *a pleca* (fără morfemul *a*), comportându-se ca o unitate indestructibilă atât sub aspect lexical, cât și sub aspect gramatical.

Poate fi invocată, în privința aceasta, aserțiunea lingviștilor I. Iordan și Vl. Robu, care susțin că structurile date „nu sunt construcții formate din două unități sintactice în raport de subordonare (predicat + complement), ci sintagme predicative care se prezintă ca o singură unitate atât din punct de vedere funcțional, cât și din punct de vedere lexical" [5, 592].

De aceeași opinie sunt și alți lingviști. Astfel, în manualul *Limba moldovenească literară contemporană (Sintaxa)* autorii afirmă că semiauxiliarul în cazul dat nu poate avea funcție sintactică independentă. Cele două verbe exprimă o singură idee procesuală, desemnând numai o valoare temporală, modală și aspectuală [7, 101]. Afară de aceasta, ei au încercat să distribuie verbele pronominale, alături de celelalte verbe, în mai multe grupe semantice care indică: necesitatea *(a se cere, a se impune),* dorința (*a se îndura, a se necăji*), capacitatea (*a se dumeri, a se pricepe*), încercarea (*a se căzni*), nesiguranța (*a se părea, a se arăta*), simularea (*a se face, a se preface*), confirmarea *(a se dovedi, a se arăta),* îndrăzneala (*a se încumeta, a se îndura*) [*ibidem*, 102].

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

1.2. *Relația predicativ-semicopulativ*

Faptele de limbă cercetate confirmă că verbele pronominale îndeplinesc, de regulă, funcția de verbe semicopulative în componența unui predicat nominal.

Verbele pronominale semicopulative formează un bloc predicativ comun cu numele, de aceea se deosebesc de omorizicele nonpronominale ce realizează funcția de verb predicativ obișnuit. E vorba de verbe de tipul *a se face, a se arăta, a se ști, a se considera, a se numi* etc., care, desemantizându-se (parțial), prin incorporarea morfemului pronominal *se,* completează clasa verbelor semicopulative. Autorii unor manuale specifică: „un model de predicație nominală în cadrul căruia, în poziție de verb, pot fi selectate verbe tranzitive, actualizate ca intranzitive prin marca *se*, de tipul: *a se alege, a se arăta, a se considera* etc." [5, 444].

Să se compare predicatele nominale cu verbele respective în exemplele: *Onache* ***se simțea mândru*** *de acest dar al său* (I. Druță, II, 149); *Steaua Ciobanului* ***se făcea albă,*** *scădea și fugea grăbită din calea soarelui* (M. Sadoveanu, II, 428); ***Se arăta vesel*** *în lume, dar sufletul era rănit de nu mai știa cum să-l vindece* (L. Rebreanu, 275); *A avut o viață grea și plină de trudă, dar* ***s-a ținut fruntaș*** (L. Rebreanu, 49).

După cum se poate observa, verbele *a se arăta, a se face, a se simți, a se ține* sunt semicopulative și intră în componența predicatului nominal.

Profesorul A. Ciobanu a stabilit că din cele 64 de verbe semicopulative, existente în limba română, 42 sunt pronominale [12, 54]. Aceste 42 de verbe pronominale fac parte din câteva grupe tematice: **deveniendi**: *a se face (Ion s-a făcut medic),* **constandi**: *a se menține (Ion se menține șef*), **nominandi**: *a se numi* (*Ea se numește Maria*), **declarandi**: *a se declara* (*Țara s-a declarat independentă*), **considerandi**: *a se considera* (*Ion se consideră deștept*), **hipotandi**: *a se părea* (*Ion se pare deștept*), **sentiendi**: *a se simți* (*Maria se simte fericită*), **simulandi**: *a se preface* (*Ion se preface bolnav*), **transformandi**: *a se transforma* (*Totul se transformă în pulbere*), **nascendi**: *a se naște*(*Nimeni nu se naște soldat*), **existendi**: *a se afla* (*Ion se află bolnav*), **angajandi**: *a se angaja* (*Ion s-a angajat mecanic*) [*ibidem*, 55].

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

Specific pentru aceste 42 semicopulative este faptul că *se* împreună cu verbul indică numai caracterul intranzitiv al acestuia. Are dreptate Е. А. Реферовская, care consideră că „atașarea morfemului *se* la verb fie că îi atribuie acestuia un caracter reflexiv, fie că accentuează caracterul intranzitiv, opunându-l verbului tranzitiv” [11, 178].

Verbele pronominale, în calitate de semicopulative, se comportă, din punct de vedere gramatical, ca și nepredicativul *a fi*, dar diferă semantic de acesta, deoarece ori semnifică o stare în devenire (*a se face harnic*), ori exprimă stări marcate cu semul aparenței (*a se crede deștept, a se considera prietenă* etc.).

Prin urmare, principala caracteristică a acestor verbe este că ele capătă un sens secundar, apropiat de cel al lui *a fi* copulativ, ceea ce nu le permite să formeze singure predicatul. Ele au doar funcția de copulă între numele predicativ și subiectul lui [10, 102].

Vom încerca, în continuare, să analizăm corelația gramaticală dintre categoria tranzitivității / intranzitivității și verbele pronominale semicopulative.

Se știe că morfemul *se,* fiind atașat la verb, îl face, adeseori, intranzitiv. Deci, în propozițiile cu verbe pronominale semicopulative, verbul, în majoritatea cazurilor, nu va putea intra în relație cu un complement direct. Ținând cont de acest fapt, prof. A. Ciobanu evidențiază două grupe: **verbe pronominale semicopulative intranzitive**: *a se supune, a se zice, a se trezi, a se părea, a se pomeni* și **verbe pronominale semicopulative tranzitive**, care ar admite, în baza unor transforme, trecerea acțiunii asupra unui obiect direct: *a se face* (*S-a făcut inginer – L-au făcut inginer*) [12, 76]. Autorul pune semnul egalității între transforme de tipul *S-a prefăcut bolnav = L-au prefăcut bolnav*. În cazul acesta, credem că *a se face bolnav* echivalează cu „simulează boala” și nu poate fi pus în relație de echivalență cu *L-au prefăcut bolnav*: în enunțul *Ion se preface bolnav* verbul comportă o nuanță reflexivă, pentru că *Ion însuși se preface bolnav,* și nu *cineva îl preface bolnav.*

După cum se știe, verbele semicopulative nu îndeplinesc singure funcția de predicat, ele având rol de copulă în structura predicatului nominal[3].

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

În legătură cu problema în discuție, vom invoca părerile unor lingviști. Astfel, P. Diaconescu abordează o problemă interesantă privind rolul elementului verbal în componența predicatului nominal. Analizând, mai ales, problema altor verbe copulative decât *a fi*, autoarea ajunge la concluzia că, spre deosebire de copula verbală *a fi* (care nu participă cu conținutul ei noțional la formarea predicatului, ci exprimă numai un raport gramatical), celelalte verbe contribuie la formarea predicatului prin sensul lor lexical. Astfel, cercetătoarea susține: „Construcția cu element verbal predicativ poate fi în propoziție un predicat nominal-verbal (dacă verbul tranzitiv este la diateza reflexivă sau pasivă) sau un predicat verbal (dacă verbul este la diateza activă)" [2, 119]. Cele menționate se exemplifică prin enunțuri în care se conțin predicate nominal-verbale de tipul: *a se face ofițer, a se face popă, a se alege un pungaș, a se crede deștept, a se chema Constantin* etc. Din acest motiv, unii lingviști vorbesc de existența predicatului nominal propriu-zis (*a fi* + nume predicativ) și a celui verbal. Acesta din urmă este exprimat printr-o copulă lexico-gramaticală și un nume predicativ [5, 443; 4, 113]. Bunăoară, în construcțiile *a se socoti vrednic, a se crede capabil, a deveni profesor* etc., elementul verbal își păstrează, cel puțin în parte sau chiar în întregime, autonomia semantică și, împreună cu numele, formează în propoziție un predicat nominal-verbal. Acest predicat semnifică permanența (*mă cheamă Radu*), păstrarea calității (*se ține mândru*), echivalența (*nu te numi dușman*), obținerea unei calități (*mă fac popă*) etc.

E important să precizăm că predicatul nominal-verbal era propriu încă limbii latine. Acest tip de predicat avea „în calitate de semicopulative verbe de tipul: *haberi, putari, videri, creari* etc. [3, 147]. Mai târziu, în limbile romanice, multe dintre aceste verbe au fost înlocuite prin altele. De exemplu, *videri* și *praebere* au fost substituite prin *parere* și *se monstrare,* verbe ce s-au păstrat în limbile romanice: fr. *paraître* și *se montrer,* it. *parere* și *monstrarsi,* sp. *parecer* și *monstrarse*" [8, 445-446]. De asemenea, s-a menținut și verbul *a se face,* care e răspândit în toate limbile romanice: rom. *se face doctor*; it. *si fa medico*; fr. *il se fait medicin*; sp. *se hace medico* etc.

O categorie de verbe pronominale reflexive (despre care am amintit *supra* [12, 54]) au, așadar, rolul de verbe semicopulative în cadrul unui predicat nominal-verbal.

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

În baza analizei materialului faptic, constatăm că unul şi acelaşi verb semicopulativ pronominal, în contexte diferite, e capabil să exprime nuanţe semantice variate, aparţinând la două sau mai multe grupe semantice. De exemplu, s-a observat că verbul *a se face*, în calitate de verb semicopulativ, indică, în primul rând, trecerea de la o stare la alta, făcând parte din grupa *deveniendi* (*Ion s-a făcut profesor*). Deşi acest verb intră în grupa *deveniendi*, el se poate referi şi la grupa *simulandi.* De exemplu, propoziţia *Ion se face bolnav* o putem echivala cu *Ion simulează că e bolnav*. În acelaşi timp, verbul *a se face*, în limba vorbită, poate avea şi sensul verbelor din grupa *transformandi* (*Fata s-a făcut pasăre*) [*ibidem*, 44]. Aşadar, sesizăm că verbul *a se face*, în procesul de funcţionare, comportă diverse nuanţe semantice, dintre care mai frecventă e cu sensul *deveniendi*.

În afară de aceasta, trebuie să subliniem că verbele semicopulative pronominale, a căror dominantă semantică este, mai mult sau mai puţin, identică, îndeplinesc aceleaşi funcţii gramaticale. În consecinţă, verbele pronominale fac parte din aceeaşi grupă tematică şi generează anumite polisemii.

Având în vedere cele spuse anterior, putem conchide că polisemia verbelor pronominale semicopulative nu creează dificultăţi în ceea ce priveşte funcţionarea lor în limbă. Drept exemplu poate servi polisemia verbelor *considerandi*: *Ion se crede inteligent / Ion se socoate inteligent / Ion se numără inteligent / Ion se ţine inteligent / Ion se consideră inteligent* etc. [*ibidem*, 47].

Completarea verbelor semicopulative cu verbe noi, din clasa pronominalelor, continuă şi la etapa actuală, lista acestora rămânând deschisă. La cele mai vechi s-au adăugat, ulterior, pronominale ca *a se numi* „a avea nume", „a se chema": *Mă numesc Radu Suliţă, sunt cărunt, am cărunţit în războaie, dar nu m-am dat* (M. Sadoveanu, 405), *a se preface* „a da impresie falsă": *S-ar preface că pricepe* (M. Eminescu, 127) etc.

Verbele pronominale, fiind unităţi lexicale independente şi comportând anumite valori semantice, pot îmbogăţi arsenalul tehnic al limbii, în parte, clasa verbelor semicopulative. Astfel, semicopulativele pronominale (cca 40 de verbe) sunt elemente de relaţie în componenţa predicatului nominal, reprezentând ipostaze calificative ale subiectului.

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

Note

[1] E adevărat că în studiile ulterioare de gramatică se stabilesc anumite particularități gramaticale între verbele predicative și cele de modalitate și de aspect (numite semiauxiliare). Acestea sunt verbe predicative construite cu alt verb (de obicei, la conjunctiv sau infinitiv, unele (și) cu participiul sau supinul), căruia îi imprimă sensuri modale (posibilitatea, necesitatea, dorința, iminența, irealitatea) sau aspectuale (începutul, continuarea, sfârșitul unei acțiuni) [3, 153].

[2] Prin raportul dintre planul semantic al enunțului și planul expresiei se realizează funcția centrală a actului de comunicare lingvistică: predicația. Planul semantic presupune o unitate de sens între componenții structurii date, iar planul structural – diferite funcții sintactice între acești componenți.

[3] Am putea aminti, în acest sens, de „timiditatea" cu care se vorbește în *Gramatica Academiei* despre verbul semicopulativ *a se naște*, care în enunțul *O carte se naște magistrală și vie ca un prunc sănătos* „este suficient pentru a alcătui singur predicatul" [4, 100]. A se vedea, în acest sens, și [13, 126].

Referințe bibliografice

1. P. Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG, vol. II, 1957, p. 105-120.
2. A. Ernout, Fr. Thomas, *Syntaxe latine*, Klincksieck, Paris, 1964.
3. *Gramatica limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. II, Editura Academiei Române, București, 1966.
4. I. Iordan, Vl. Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
5. D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997.
6. *Limba moldovenească literară contemporană. Sintaxa*, sub red. prof. A. Ciobanu, Editura Lumina, Chișinău, 1987.
7. W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues roumaines*, Paris, 1900.
8. V. Șerban, *Sintaxa limbii române*, ed. a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.
9. Е. Реферовская, *От грамматической формы к новому слову*, în Уч. зап. ЛГУ, N. 299, Сер. Филол. Наук, Вып. 59: Романская филология, 1961, с. 177-184.
10. А. Чобану, *Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке*, în *Опыт семантико-дистрибутивного анализа*, часть I, Штиинца, Кишинев, 1976, 234 с.

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)

11. А. Чобану, *Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке*, în *Опыт семантико-дистрибутивного анализа*, часть II, Штиинца, Кишинев, 1979, 182 с.

Literatura artistică

1. Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor*, Editura Cartea Românească, București, 1988.
2. Ion Creangă, *Opere*, Editura Minerva, București, 1972.
3. Ion Druță, *Scrieri*, vol. II, Editura Literatura Artistică, Chișinău, 1986.
4. Mihai Eminescu, *Poezii*, Editura Litera, Chișinău, 1996.
5. Liviu Rebreanu, *Ion*, Editura Cartier, Chișinău, 2001.
6. Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. II, Editura Minerva, București, 1985.

BDD-A20691 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:39 UTC)